

(Ne)přehodnocování reprezentace původních obyvatel Severní Ameriky

Ondřej CRHÁK

(Re)rethinking the Representation of Indigenous Peoples in North America

This paper explores the representation and re-evaluation of Native Americans in the context of U.S. and Czech societies, focusing on shifts from colonial narratives to contemporary postcolonial discourse. It examines recent developments, such as President Joe Biden's apology to Indigenous communities and the handling of Native American cultural representations in Czech public events, like the General Custer Memorial in Prague. The study highlights the persistence of romanticized views in Czech culture, contrasting them with the critical self-reflection emerging in American institutions. By analyzing museum exhibits and public perceptions, the paper aims to reveal differences in the portrayal and understanding of Indigenous cultures in the Czech Republic and the United States, questioning the cultural and historical factors underlying these diverging approaches.

Keywords: natives, indigenous people, museum, museum of American Indians, post-colonialism

Ondřej Crhák is a historian and researcher at Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures (National Museum).

✉ ondrej.crhak@nm.cz | <https://orcid.org/0000-0003-1320-9906>

© 2024 Ondřej Crhák

DOI: 10.14712/24645370.4764

This text is available under Diamond Open Access and the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (BY-NC) licence (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Prezident Spojených států amerických Joe Biden se 25. října 2024 oficiálně omluvil indigenním obyvatelům při návštěvě Gila River ve státě Arizona za všechna přikopí, která na nich byla spáchána ze strany amerického státu. Biden ve svém projevu hovořil také o školách, kam byly děti původních obyvatel nuceny docházet a kde musely čelit omezování vlastní identity a náboženství: „Pro domorodé obyvatelstvo byly po více než 100 let místem traumat a teroru. Desetitisíce domorodých dětí ve věku pouhých čtyř let byly odebrány ze svých rodin a komunit a nuceně umístěny do internátních škol provozovaných americkou vládou a náboženskými institucemi.“ Podle prezidentových slov přišla omluva

pozdě, což také označil za chybu.¹ Taková vyjádření z úst prezidenta Spojených států představují zatím pomyslný vrchol v přehodnocování minulosti spojené s kolonizací Ameriky a návazných vztahů s indigenními obyvateli. Bidenova slova nepředstavují žádnou revoluční změnu v přístupu k původním obyvatelům v rámci americké společnosti, nýbrž jsou výsledkem procesu, který započal v šedesátých letech 20. století.

Přesuneme-li se o pouhých několik měsíců zpět, v polovině srpna 2024 jsme mohli v Praze potkat několik desítek mužů-jezdců na koních oblečených v uniformách americké 7. kavalerie (7th Cavalry Regiment) a v oblečení původních amerických obyvatel. Tento vpád do veřejného prostoru se uskutečnil v rámci akce nazvané *Memoriál generála G. A. Custer*, jehož hlavním protagonistou je herec Václav Vydra. Vedle pražského průvodu, který za zvuků konfедераční písně *Dixie* prošel přes Staroměstské náměstí a Hradčany, se konaly další průvody také ve středočeském Benešově a nedalekých Všetvicích, kde akce vyvrcholila. Memoriál kromě průvodů nabídl westernovou show a ukázkou bitvy u Little Bighornu s názvem *Smrt generála*.² O akci hojně informovala média, přičemž jejich největší starostí byly dopravní komplikace způsobené pražskou částí memoriálu.³ Naproti tomu se Bidenova omluva v českých médiích neobjevila vůbec.

I mimo jiné z této akce a jejího nekritického přijetí je evidentní, že se v českém prostředí nadále drží neproblematická romantická představa o kolonizaci Ameriky, o podobě původních obyvatel a jejich kultury. Česko dlouhodobě jakákoli postkoloniální debata v podstatě mívá, a tento stav proto není překvapením. Jaký je tedy posun v celé problematice ve Spojených státech a jak na celý problém reagují kulturní instituce? Proč existuje takový rozdíl mezi přístupem v rámci Čech, potažmo Evropy a Spojených států? Tento text má za cíl podat přehled vývoje obrazu původních společností v Severní Americe a reflexi tohoto vývoje tamními

¹ RACHEL LOOKER, *Biden apologises for Indian boarding schools „blot on history“*, BBC News 25. 10. 2024, <https://www.bbc.com/news/articles/c704z4qxzeno> (náhled 29. 10. 2024).

² MEMORIÁL GENERÁLA G. A. CUSTERA, *Přijďte se pozdravit s velitelem 7. kavalerie generála Custer – hercem Václavem Vydrou*, <http://www.custer.cz> (náhled 29. 10. 2024).

³ Například ELIŠKA NOVOTNÁ, *Prahou dnes projde téměř osmdesát koní. Průvod výrazně omezí dopravu v centru*, *Pražský deník* 15. 8. 2024, https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/praha-pruvod-memorial-general-a-custer-a-kone-v-praze-doprava-omezeni.html (náhled 27. 10. 2024).

muzejními institucemi. V porovnání s tím se bude také zabývat vývojem problematiky v českém prostředí. Příspěvek vzniká jako bezprostřední reakce na výše zmíněné události s cílem vyvolat diskusi.

Vytváření obrazu původních obyvatel Ameriky

Vytváření obrazu kultur indigenních obyvatel a jejich vztahu s Evropany je od samého počátku spojeno s kolonialismem. Navzdory tomu, že se později společnost ve Spojených státech amerických snažila odtrhnout od svých evropských kořenů, přejímala zejména v 19. století myšlenkový svět stojící za budováním koloniálních impérií. Kolonialismus nepředstavuje jen nadvládu nad územím a jeho obyvateli, ale nese v sobě také soubor vztahů týkající se redistribuce hmotného bohatství a reprezentace kultur kolonizovaných národů.⁴ Vědomosti o jiných kulturách byly tou dobou často postaveny na figurách, které byly výsledkem koloniální reprezentace, tj. byly budovány očima kolonizátorů.⁵ V této souvislosti se hegemonním diskurzem stal civilizační přístup, ve kterém euroatlantický prostor hraje jasně dominantní úlohu, jíž je z důvodu nadřazenosti v podstatě dovoleno podrobovat si jiné necivilizované národy.⁶ Celý tento konglomerát idejí pak lze shrnout pod heslem *Manifest Destiny*, tj. zjevný úděl, který se objevil v USA právě během 19. století a stal se také v podstatě politickou doktrínou.⁷

Rozšiřování Spojených států během 19. století formou zabírání půdy indigenním obyvatelům představovalo jen další aplikaci tzv. doktríny objevu, jež byla de facto uplatněna od samých počátků evropské kolonizace. Doktrína v podstatě dává právo Evropanům zabírat území nekřesťanům jako projev boží vůle. Stejným způsobem lze argumentovat též onou civilizační výlučností.⁸ Takové odůvodnění rovněž dovolovalo

⁴ LINDA TUHIWAI SMITH, *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*, London 2021, s. 71.

⁵ JULIA V. EMBERLEY, *Defamiliarizing the Aboriginal: Cultural Practices and Decolonization in Canada*, Toronto 2009, s. 12.

⁶ J. V. EMBERLEY, *Defamiliarizing the Aboriginal*, s. 14.

⁷ WILLIAM EARL WEEKS, *John Quincy Adams and American Global Empire*, Lexington 2002, s. 183–184.

⁸ BRIAN SLATTERY, *Paper Empires: The legal dimensions of French and English Ventures in North America*, in: *Despotic Dominion, property Rights in British Settler Societies*, (edd.) John McLaren, Andrew R. Buck, Nancy E. Wright, Vancouver 2005, s. 55.

užití násilí mimo konvence běžných válek, ale také umožňovalo ospravedlnit násilné přemísťování obyvatel a likvidaci jejich kultury. Proces odsunu původních obyvatel začal v roce 1830, kdy prezident Andrew Jackson podepsal zákon o odsunu indiánů. Ten umožnil prezidentovi jednat se všemi kmeny na východ od řeky Mississippi o výměně území, při které se kmeny měly vystěhovat ze své stávající domoviny směrem na západ. První velký přesun postihl Čerokie v roce 1838, kdy bylo patnáct tisíc příslušníků tohoto etnika donuceno vydat se na cestu do rezervace na území státu Oklahoma. Během cesty zemřelo na čtyři tisíce lidí a do historie se zapsala pod označením „slzavá stezka“.⁹

Rozpínavost Spojených států a násilné přesuny obyvatel do rezervací vedly k povstáním a ozbrojeným konfliktům. Vyjma záboru a redistribuce půdy znamenala další živelnou sílu kolonizace také stavba železnice, kdy mnohé střety probíhaly právě podle ní. Stavba nových tratí navíc způsobovala další příliv Evropanů do dotčených oblastí. Stavaři se nejprve pokoušeli využívat místní obyvatele jako pracovní sílu, avšak ti se z jejich pohledu neosvědčili, a proto sáhli po nových imigrantech z Evropy a Číny.¹⁰ Po konci občanské války se navíc ještě zvýšil podíl armády na kolonizačním úsilí.

Není potřeba zmiňovat, že všechny konflikty byly vyostřené a byly doprovázeny masakry. K nejznámějším střetům patří bitva u Little Bighorn v roce 1876, kde několik spojených kmenů porazilo americkou kavalerii. Navzdory tomu, že bitva neměla vojensky žádný dopad na válku jako celek, pronikla do společenského podvědomí kvůli smrti generála Custer. Poměrně známým je také masakr u Wounded Knee, kde bylo v prosinci 1890 americkými vojáky pozabíjeno okolo tří stovek Lakotů. I když tyto dvě události dělí čtrnáct let, objevují se zmínky, že masakr měl být pomstou za Little Bighorn, protože se na něm podílela stejná jednotka, tedy 7. jízdní pluk, jejíž velící se bitvy účastnil a přežil ji. Obě komory amerického Kongresu se pak v roce 1990 skrze rezoluci za masakr omluvily.¹¹ V roce 2024 rozhodlo americké ministerstvo obrany o vytvoření komise, jež má přezkoumat udělení Medaile cti těm vojá-

⁹ Viz DANIEL F. LITTLEFIELD, *The Cherokee Freedmen: From Emancipation to American Citizenship*, Westport 1978, s. 68.

¹⁰ MANU KARUKA, *Empire's Tracks: Indigenous Nations, Chinese Workers, and the Transcontinental Railroad*, Oakland 2019, s. 41–42.

¹¹ CONGRESS.GOV, S. Con. Res. 153 – A concurrent resolution to acknowledge the 100th anniversary of the tragedy at Wounded Knee Creek, <https://www.congress.gov/bill/101st-congress/senate-concurrent-resolution/153> (náhled 27. 10. 2024).

kům, kteří byli nasazeni v oblasti masakru.¹² Stalo se tak skoro po dvaceti letech tlaku ze strany Lakotů, ale také ze strany kongresu Jižní Dakoty.¹³ Přehodnocování této minulosti se vyvíjí neustále.

Další téma, které se v souvislosti s kolonizací Severní Ameriky otevírá, je působení tamního vzdělávacího systému, jenž se podílel na destrukci kultury a identity indigenních obyvatel. Takřka ve všech koloniích lze zachytit obdobný model budování škol se stejným výsledkem. První, kdo začal místní obyvatele vzdělávat, byli misionáři, na které navázaly církevní školy, jež pak byly často nahrazeny státními. Ve všech těchto podobách vzdělání byli indigenní lidé vystaveni brutálním formám útlatku, které se projevíly potlačováním místního jazyka, kulturních zvyků a náboženství.¹⁴ V amerických školách byli indigenní žáci nuceni mluvit anglicky a přijímat kulturní zvyky většiny, v důsledku čehož museli opustit svoji identitu. Jakékoli pokusy používat svůj mateřský jazyk či praktikovat své náboženské zvyky byly potlačovány. Situace se nezlepšila ani v šedesátých letech 20. století ve spojení s lidskoprávním hnutím. Status původních obyvatel se sice znatelně zlepšil, ale učitelé ve školách pokračovali v zajetých kolejích.¹⁵ Obdobná situace byla také v Kanadě, kde byly křesťanské školy místem fyzického násilí a sexuálního zneužívání. Nucené přijetí nového vzdělání navíc napomáhalo rozkladu podoby rodiny, materiálního života a genderových rolí v původních společnostech.¹⁶

Budování obrazu života a kultury indigenních obyvatel je logicky plně spjato s historickým vývojem, tedy s postupem kolonizace. V době válečných konfliktů a masakrů byli původní obyvatelé nahlíženi jako agresivní a krvelační divoši. Tento obraz sloužil zejména k ospravedlnění expanze a užívání násilí. Po konci aktivní fáze kolonizace se obraz začal postupně transformovat do opačné polohy. Příslušníci původních etnik začali být vnímáni jako symbol starých časů a sepětí s přírodou. Jejich

¹² JOSEPH CLARK, *Austin Orders Review of Wounded Knee Medals*, <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3848583/austin-orders-review-of-wounded-knee-medals/> (náhled 27. 10. 2024).

¹³ *Bill for preserving site of Wounded Knee massacre in South Dakota passes U.S. House*, <https://apnews.com/article/south-dakota-wounded-knee-massacre-dusty-john-son-9b4a42e7c2872476b31ac99faafb5104> (náhled 27. 10. 2024).

¹⁴ L. T. SMITH, *Decolonizing Methodologies*, s. 73.

¹⁵ ANNA LEES, *Roles of Urban Indigenous Community Members in Collaborative Field-Based Teacher Preparation*, *Journal of Teacher Education* 67/2016, č. 5, s. 364.

¹⁶ J. V. EMBERLEY, *Defamiliarizing the Aboriginal*, s. 4–5; LAURELYN WHITT, ALAN W. CLARKE, *North American Genocides Indigenous Nations, Settler Colonialism, and International Law*, Cambridge 2019, s. 18.

vymírání nebylo spojováno s příchodem bělochů, nýbrž s jejich neschopností adaptovat se na přicházející pokrok. V podstatě se americká společnost snažila vyvinut z vlastní minulosti. V tutéž dobu navíc vznikla ve Spojených státech nutnost definice vlastní národní identity. Tento proces vedl k utvoření romantizované představy o původních obyvatelích Ameriky, která jim přisuzuje pozitivní vlastnosti. Indigenní obyvatelé začali sloužit jako základ nové národní identity, kde hráli roli mytického symbolu toho, co Spojené státy představují v hodnotách rovnosti a svobody. Synteticky vytvořená historická autenticita amerického národa postavená na vztahu s původními obyvateli sloužila jako nástroj odlišení od původní evropské identity.¹⁷

Díky tomu se začal objevovat archetyp ušlechtilého divocha, který má morální ctnosti, je silně spojen s přírodou a z pohledu bělochů je laskavý a přátelský. Tento obraz se pak do poloviny 20. století objevoval střídavě s vyobrazením agresivních divochů v populární kultuře. Ušlechtilého divocha najdeme také v evropské literatuře, kde byl zaveden pod silným vlivem romantismu, a to nejen ve známém díle Karla Maye.¹⁸ Ve 20. století se pak westernová tematika stala oblíbenou v rámci filmového průmyslu, kde byli původní obyvatelé často představováni jako relikty minulosti a mizející národ nebo jako divoši.¹⁹ V rámci filmů se objevuje také archetyp stoického divocha, který příliš nemluví, ale je dobrý válečník. Filmový průmysl přibližně ve dvacátých letech etabloval ucelený obraz „indiánů“ a jejich podoby, která vycházela z materiální kultury obyvatel Velkých plání a kanadských prérií, což vedlo k výraznému zjednodušení a deformaci představy o kultuře původních obyvatel Ameriky, která tak byla ve veřejném prostoru omezena na jedno etnikum.²⁰

Rozšíření nově vytvořeného povědomí skrze populární kulturu akcelerovala také další poptávka po jiných formách zábavy a poznávání. Vedle literatury se objevil fenomén tzv. lidských zoo, pro jejichž účely byly najímány celé vesnice pro prezentaci svého života a kulturních zvyků. To se netýkalo pouze amerického kontinentu, ale také Evropy, kde

¹⁷ SHARI M. HUHNDORF, *Going Native: Indians in the American Cultural Imagination*, Ithaca 2001, s. 22.

¹⁸ Viz ROBERT F. BERKHOFFER JR., *The White Man's Indian*, New York 1978, s. 118–119.

¹⁹ JAMES O. YOUNG, CONRAD G. BRUNK, *The Ethics of Cultural Appropriation*, Hoboken 2019, s. 272.

²⁰ WARD CHURCHILL, *Fantasies of the Master Race: Literature, Cinema, and the Colonization of American Indians*, San Francisco 1998, s. 168–170.

byl hlad po exotice snad ještě větší. Obdobným způsobem putovaly po světě také westernové show, které měly zprostředkovat nejen ušlechtilé divočky, ale i romantiku a nostalgii Divokého západu. Příslušníci indigenních národů však v takových show často nevystupovali dobrovolně, mnohdy se jednalo o odsouzence, kterým bylo dáno na výběr mezi vězením nebo představením.²¹

Budování obrazů jiných kultur z pozice síly otevírá také problematiku kulturní apropriace, kde je kultura kolonizovaných národů zneužívána majoritou jako forma kulturní nadřazenosti. Vytvořený archetyp ušlechtilého divocha pronikl také do vizuální kultury a reklamy. Americké společnosti využívaly indigenní osoby nebo symboly jejich kultury jako značku pro svoje produkty s předpokladem, že nostalgie a autenticita budou spotřebitelsky atraktivní. Například potravinářská firma Land O'Lakes využívala na svých výrobcích obrázků indigenní ženy se jménem Mia až do roku 2020, kdy se firma rozhodla přestat apropriaci využívat.²² Stejně tak firma Kickapoo Koffee nesoucí v názvu pojmenování kmene se rozhodla v témže roce změnit jméno pod vlivem událostí spojených s hnutím Black Lives Matter.²³ Kromě vizuálního využití se také objevují názvy produktů, a dokonce i zbraňových systémů odkazujících na původní obyvatele jako helikoptéry Apache a Black Hawk. Podle vlastního vyjádření se tím americká armáda hlásí nejen k jakési nostalgii ke společné historii, která je spojená se službou indigenních obyvatel ve světových válkách.²⁴ Obdobné odkazy na společnou historii nebo sílu indigenní populace jsou také patrné v automobilovém průmyslu, kde firma Jeep přišla pro své vozy s názvem Cherokee. Takové využívání však musí čelit čím dál větší kritice hlavně ze strany indigenních obyvatel z daných etnik.²⁵

²¹ GABRIELA PURKYTOVÁ, *Obraz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře: Maskoti a loga ve sportovním prostředí*, Praha 2020, s. 22.

²² G. PURKYTOVÁ, *Obraz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře*, s. 29.

²³ YUNIYA KAWAMURA, JUNG-WHAN MARC DE JONG, *Cultural Appropriation in Fashion and Entertainments*, London 2022, s. 31.

²⁴ Viz KATIE LANGE, *Why do Army helicopters have Native American names?*, [https://www.jbsa.mil/News/News/Article/2404797/why-do-army-helicopters-have-native-american-names/#:~:text=You%20may%20have%20noticed%20\(náhled 27. 10. 2024\)](https://www.jbsa.mil/News/News/Article/2404797/why-do-army-helicopters-have-native-american-names/#:~:text=You%20may%20have%20noticed%20(náhled%2027.%2010.%202024).).

²⁵ ANNIE WHITE, *Chief of Cherokee Nation Says „It's Time“ for Jeep to Stop Using Name*, <https://www.caranddriver.com/news/a35568468/cherokee-nation-jeep-stop-using-name/> (náhled 27. 10. 2024).

Samostatnou kapitolu tvoří názvy a vizuální identita sportovních klubů, univerzitních týmů a vysokých škol. Loga využívající různým způsobem původní obyvatele se hojně začala využívat ve dvacátých a třicátých letech 20. století. Jejich kritika se objevila v průběhu šedesátých let v rámci hnutí za lidská práva. V roce 1968 zahájil Národní kongres amerických indiánů svoji první kampaň proti tomuto fenoménu. Cílem všech dosavadních kampaní kongresu bylo odstranění negativních a poškozujících stereotypů ve veřejném prostoru. Americká psychologická společnost vydala v roce 2005 výsledky svého výzkumu týkající se kulturní apropriace. Studie ukázala, že loga, maskoti a symboly užívané ve školách mají negativní dopady na studenty a studentky pocházející z indigenních společností. Užívaná vyobrazení často implikují rasové a negativní stereotypy a poškozují identitu původních obyvatel. Kromě symbolů má také silný vliv fanouškovská kultura okolo sportovních týmů. Fanoušci často sahají k rasovým stereotypům nebo dalším nevhodným formám podpory svého týmu.²⁶ Testování studentů a studentek v takových školách ukázalo přímé dopady na jejich psychiku. Stereotypy dopadají nejen na jejich identitu, ale také na osobní sebeúctu a sociální reprezentaci. Takové prostředí de facto limituje indigenní obyvatele v tom, jak mohou vidět sami sebe a svoji kulturu.²⁷

Existují také pozitivní případy; například baseballový tým Spokene Indians si svůj název ponechal, protože spolupracuje přímo se stejnojmenným kmenem. Nicméně i samotné indigenní společenství je touto debatou rozděleno.²⁸ Obhájci apropriace ve sportu a na univerzitách často poukazují na to, že jejich cílem není vytvářet negativní obraz, ale naopak oslavit a vyjádřit úctu původním obyvatelům.²⁹ Příkladem je fotbalový tým Washington Redskins, který se dlouhou dobu s ohledem na své vlastní tradice zdráhal zbavit rasistického názvu „Rudoši“. Tým se nakonec pod vlivem událostí v roce 2020 přejmenoval na Washington

²⁶ Y. KAWAMURA, J.-W. M. DE JONG, *Cultural Appropriation in Fashion and Entertainments*, s. 28–29.

²⁷ STEPHANIE A. FRYBERG, HAZEL ROSE MARKUS, DAPHNA OYSERMAN, JOSEPH STONE, *Of Warrior Chiefs and Indian Princesses: The Psychological Consequences of American Indian Mascots*, *Basic and Applied Social Psychology* 30/2008, č. 3, s. 208, 216.

²⁸ Y. KAWAMURA, J.-W. M. DE JONG, *Cultural Appropriation in Fashion and Entertainments*, s. 28–30.

²⁹ S. A. FRYBERG, H. R. MARKUS, D. OYSERMAN, J. STONE, *Of Warrior Chiefs and Indian Princesses*, s. 216.

Commanders.³⁰ Na přelomu 20. a 21. století evidoval Národní kongres amerických indiánů okolo 2500 škol, které nějakým způsobem ve své prezentaci využívaly indigenní populaci, avšak za poslední tři dekády se podařilo tento stav snížit o dvě třetiny.³¹ Stejně jako se mění přístup k využívání kultury, se otevřela diskuse nad využíváním označení slova „indián“ jako jména pro původní obyvatele. Zatímco ve Spojených státech se tento termín nadále užívá v návaznosti na preferenci samotných původních obyvatel,³² v Kanadě se ustálil termín First Nations.³³

Postkoloniální obrat a muzea v USA

Muzea ve Spojených státech a Kanadě byla v podstatě prvními institucemi, které reagovaly na společenské změny a začaly přehodnocovat svoji vlastní minulost. Společně s nástupem postkoloniálních přístupů v Evropě tak začaly tyto instituce formovat metody, jak se vypořádat s vlastní koloniální minulostí.

Stejně jako v Evropě byl i v USA vznik etnografických a přírodovědeckých muzeí přímo spojený s dobou koloniálního rozpínání. V druhé polovině 19. století vznikly významné instituce jako například Smithsonian Institution (1846), Peabody Museum of Archaeology and Ethnology na Harvardu (1866) a American Museum of Natural History v New Yorku (1869). Vytváření sbírek bylo řízeno nejen podle antropologických principů, ale v souvislosti s postupným ustupováním, chcete-li vymíráním, indigenních obyvatel se objevila také snaha najít nejstarší dochovanou známku jejich materiální kultury.³⁴ Kromě etnografického materiálu byla sbírkotvorná činnost zaměřená také na lidské ostatky. To bylo v polovině 19. století dané nástupem rasových teorií, kdy se zároveň

³⁰ Viz NICK SHOOK, *Washington announces new team name: Washington Commanders*, <https://www.nfl.com/news/washington-commanders-new-team-name> (náhled 27. 10. 2024).

³¹ G. PURKYTOVÁ, *Obráz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře*, s. 44.

³² NATIONAL MUSEUM OF THE AMERICAN INDIAN, *Terminology*, <https://americanindian.si.edu/nk360/faq/did-you-know> (náhled 27. 10. 2024).

³³ QUEEN'S UNIVERSITY CANADA, *Terminology Guide*, <https://www.queensu.ca/indigenous/ways-knowing/terminology-guide> (náhled 27. 10. 2024).

³⁴ AMY LONETREE, *Decolonising Museums: Representing Native America in National and Tribal Museums (First Peoples, New Directions in Indigenous Studies)*, Chapel Hill 2012, s. 9–10.

tehdejší výzkumy zaměřovaly na fyzické a kulturní rozdíly mezi lidmi, resp. mezi bělochy a indigenními obyvateli. Institucionální sběr ostatků v podstatě otevřel Pandořinu skříňku s vykrádáním pohřebišť. Hledání a sbírání kostí se staly ekonomickými aktivitami osadníků, úředníků a vojáků. To společně s institucionálními akcemi, kdy byla do sběru oficiálně zapojena armáda, zapříčinilo enormní příliv lidských pozůstatků do muzeí.³⁵

Americká muzea představující de facto válečnou a vědeckou kořist se tak stala symbolem kulturní dominance a faktické nadvlády nad původními obyvateli. Materiální kultura indigenních obyvatel v nich byla prezentována jakožto evidence lidské evoluce od „divochů“ po civilizaci.³⁶ Tamní společnosti byly v muzejních výstavách představovány jako statické a neměnné kultury patřící vymírajícím lidem. Indigenní obyvatelé tak byli vystavováni v podstatě zmrazení v čase stejně jako dinosauři. Západní antropologická kritéria navíc silně deformovala rozdíly mezi jednotlivými etniky a neodpovídala tomu, jak jejich příslušníci vnímali vlastní kulturu. Mnoho muzeí také vystavovalo indiánské společnosti jako součást přírodovědeckých expozic, kde byly tyto umístěny mezi faunu a flóru jakožto součást přírody.³⁷

Muzea se jako součást systému koloniální dominance v druhé polovině 20. století posléze stala terčem kritiky. Ve Spojených státech a v Kanadě se kritika způsobu vystavení a vlastnictví lidských ostatků stala tématem již v šedesátých letech v rámci indigenního hnutí za sebeurčení.³⁸ Zlom přišel v osmdesátých letech, kdy se etnografická muzea ocitla v krizi spojené s kritikou jejich existence a nesprávného způsobu prezentace jiných kultur, jenž byl často na hranici karikatury a posiloval zažitě stereotypy.³⁹ Muzejní instituce proto začaly přehodnocovat vlastní expozice a přístup ke sbírkám. Změně měla dopomoci spolupráce s původními obyvateli a vytvoření indigenního kurátorství.⁴⁰ Míra zapojení takových kurátorů

³⁵ A. LONETREE, *Decolonizing Museums*, s. 12–13.

³⁶ IAIN CHAMBERS, ALESSANDRA DE ANGELIS, CELESTE IANNICIELLO, MARIANGELA ORABONA, *The Postcolonial Museum: The Arts of Memory and the Pressures of History*, London 2014, s. 65.

³⁷ A. LONETREE, *Decolonizing Museums*, s. 14–15; BRYONY ONCIUL, *Museums, Heritage and Indigenous Voice*, London 2015, s. 165.

³⁸ A. LONETREE, *Decolonizing Museums*, s. 16.

³⁹ I. CHAMBERS, A. DE ANGELIS, C. IANNICIELLO, M. ORABONA, *The Postcolonial Museum*, s. 63.

⁴⁰ B. ONCIUL, *Museums, Heritage and Indigenous Voice*, s. 123.

se liší v závislosti na instituci, dává však původním obyvatelům možnost vlastní kontroly nad reprezentací jejich kultury skrze nativní pohled bez evropských interpretačních nánosů.⁴¹ Vliv na podobu expozičních a kontrola vlastní reprezentace ze strany indigenních kurátorů se posléze staly jednou z cest, které uplatňují také evropská muzea v rámci dekolonizačních snah.⁴² Problematika nashromážděných lidských ostatků byla mimo jiné řešena cestou jejich repatriace. V roce 1989 se National Museum of the American Indian ve Washingtonu již ve své zakládací listině zavázalo poskytnout ostatky předků všem kmenům v USA včetně Aljašky a Havaje za účelem jejich pohřbení. Muzeum proto také převedlo do svých sbírek na 4000 kusů lidských ostatků z majetku americké armády.⁴³

National Museum of the American Indian představuje ve Spojených státech hlavní instituci v oblasti této problematiky. Otevření jeho expozičních v roce 2004 přitáhlo velkou pozornost veřejnosti. Jejich budování se totiž uskutečnilo ve spolupráci s indigenními obyvateli, což představovalo přelomovou událost.⁴⁴ Nové expozice byly rozčleněny do 24 částí, z nichž každá zastupuje jedno etnikum, a byly vybudovány bez evropské kategorizace. Expozice se však stala terčem kritiky, protože se tolik nevěnuje negativním jevům evropské kolonizace Ameriky.⁴⁵ Samotné kritické zobrazování problematické minulosti je také předmětem rozsáhlých diskusí. Expozice, které jsou budovány ve spolupráci s původními obyvateli, nejsou určeny jen pro západní veřejnost, ale také pro samotné původní obyvatelé. Otevření některých témat může vést k vyvolání špatných vzpomínek a traumatu.⁴⁶ Indigenní kurátoři se navíc snaží vyhnout vlastní viktimizaci, která mezi původními obyvateli značně zakořenila. Jejich pozornost se proto soustředí na sílu kultury jako důkaz vlastního přežití. Dle jejich výkladu představuje efektivní vyrovnávání

⁴¹ PAUL CHAAT SMITH, *When You Were Mine: (Re)Telling History at the National Museum of the American Indian*, in: *Museum Transformations: Decolonization and Democratization*, (edd.) Annie E. Coombes, Ruth B. Phillips, Hoboken 2020, s. 522.

⁴² VIV GOLDING, *Learning at the Museum Frontiers: Identity, Race and Power*, London 2009, s. 67.

⁴³ P. CHAAT SMITH, *When You Were Mine*, s. 516.

⁴⁴ P. CHAAT SMITH, *When You Were Mine*, s. 511.

⁴⁵ P. CHAAT SMITH, *When You Were Mine*, s. 518–519; A. LONETREE, *Decolonizing Museums*, s. 109.

⁴⁶ B. ONCIUL, *Museums, Heritage and Indigenous Voice*, s. 164.

se s traumaty a problémy minulosti hlavně znovuobjevení starých tradic a posílení identity.⁴⁷

Kritika absence negativních témat z minulosti navíc skrývá spíše očekávání publika, které je silně ovlivněno muzei holocaustu, a návštěvníci by tak ve věci genocidy původních obyvatel čekali obdobný přístup.⁴⁸ Nicméně není pravda, že by se expozice této problematice nevěnovaly. Jejich součástí je také část, symbolicky složená z pušek a biblí, odkazující právě na evropské pronikání a na to, co Evropané do Ameriky přinesli. Cílem muzeí je samozřejmě ukazovat historii v kritickém světle, avšak hlavním účelem je revize dosavadního prezentování celých kultur. Indigenní kurátorství umožňuje nejen zbavit se starých západních hegemonních interpretačních nánosů, ale také odstranit statické představování kultur zamrzlých v čase. Zjednodušeně řečeno, muzeum slouží jako místo boje se stereotypy, ale také jako místo, kde lze ukázat kontinuitu daných společností.

Český přístup k původním obyvatelům Severní Ameriky

Budování obrazu indigenních obyvatel v českých zemích lze rozdělit do několika částí. V období od 19. století přibližně do poloviny 20. století lze hovořit o přejímání obrazů z evropského prostředí. Po roce 1948 se problematika stala součástí režimního pohledu na národněosvobodenecký boj kolonizovaných národů. Původní obyvatelé Ameriky v tom nehráli samozřejmě ústřední úlohu. Obecně však lze říci, že v tomto období šlo o pokračování dříve přejatých romantických představ spojených s určitou nostalgií. Po roce 1989 tento pohled pokračoval často ve spojení s názory, které padly v debatě za oceánem. Onen romantický pohled například ve věci kulturní aropriace vede k zaujetí obranných pozic, ve kterých se obhajuje využívání kulturních výpůjček skrze úctu k původní kultuře.

Na rozdíl od Spojených států nepotřebovala Evropa budovat obraz původních obyvatel jakožto agresivních divochů. Na druhou stranu se zde plně uchytil archetyp ušlechtilého divocha, jehož vlastnosti se samozřejmě mění v návaznosti na zamýšlené sdělení. Evropské nazírání indiána se pohybovalo od moudrého náčelníka po mírumilovného člověka,

⁴⁷ A. LONETREE, *Decolonizing Museums*, s. 6–9.

⁴⁸ P. CHAAT SMITH, *When You Were Mine*, s. 511.

kteřý je provázen silnými vazbami na přírodu. Jeho nekritické přijetí bylo způsobeno fascinací tematikou Divokého západu.⁴⁹ Zásadní úlohu při formování a udržování této představy sehrála samozřejmě beletrie, která je často výchozím bodem zájmu o celou problematiku.⁵⁰ Ve 20. století sehrála též roli obliba skautingu a trampingu, kromě toho – v neposlední řadě – rovněž televize a film. Snad každý viděl filmové adaptace románů Karla Maye, které měly na naše prostředí velký vliv. V českém prostředí však bylo téma indigenních obyvatel spojeno také s vlastní sebeidentifikací jakožto podrobeného národa. Čeští nacionalisté viděli v útlu původních obyvatel obdobu vlastního postavení v rámci monarchie.⁵¹ To ovšem nebránilo ani jejich negativnímu využití, kdy byli Němci přirovnávání k indigenním obyvatelům jakožto divochům.⁵²

Svoji roli při uchování romantické představy sehrálo také Náprstkovo muzeum v Praze. To dodnes představuje jedinou instituci v českých zemích věnující se nejen americkým kulturám. Ono uchování romantického obrazu vychází částečně také z omezení plynoucího z doby před rokem 1989, kdy mělo československé muzejnictví limitovaný přístup k zahraničním debatám. Muzeum se v sedmdesátých a osmdesátých letech stalo oblíbeným cílem návštěv zejména díky expozici *Indiáni Severní Ameriky*.⁵³ Ta se dlouhou dobu těšila všeobecné oblibě až do své deinstalace v roce 2012. Oblíbenost výstavy byla silně spojena s romantickými představami o obyvatelích Severní Ameriky a tematice Divokého západu. Impakt výstavy na obraz muzea v očích veřejnosti byl obrovský. Po deinstalaci se dodnes pravidelně v návštěvních knihách objevuje nostalgické volání po „návratu indiánů“ nebo výčitky týkající se jejich absence.⁵⁴

Evropskému, resp. českému prostředí se nevyhnulo ani téma kulturní apropriace. Jedním z příkladů je česká firma Apache, specializující se

⁴⁹ JAMES A. CLIFTON, *The Invented Indian Cultural Fictions and Government Policies*, New York 1990, s. 316–318.

⁵⁰ TOMÁŠ DUFEK, *Mezi spoluprací a konkurencí: vztahování českých indiánských hobbistů k akademickému prostředí*, in: Na křídlech aztéckého orla: věnováno Oldřichu Kašparovi, (edd.) Tomáš Boukal, Adam Horálek, Tomáš Retka, Praha 2023, s. 181.

⁵¹ MARKÉTA KRÍŽOVÁ, *Koloniální sny českých vlastenců*, Vesmír 99, 592/2020, č. 10, s. 594.

⁵² Viz FILIP HERZA, *Imaginace jinakosti: Pražské přehledky lidských kuriozit v 19. a 20. století*, Praha 2020, s. 169–170.

⁵³ KLÁRA WOITSCHOVÁ, *Dějiny Náprstkova muzea I*, Praha 2023, s. 225.

⁵⁴ Archiv Náprstkova muzea (ANpM), f. Návštěvní knihy 1974–2024.

na jízdní kola, která své produkty pojmenovává po indiánských kmelech. Během své prezentace na evropském trhu dokonce sáhla k využití kulturních výpůjček vycházejících ze stereotypů, jako je stylizované oblečení nebo využívání típy jakožto doprovodného symbolu. Když se firma dostala pod palbu kritiky, argumentovalo její vedení tím, že naše vnímání problematiky indigenních obyvatel je rozdílné od Spojených států a je postaveno na pozitivním obrazu s odkazem na romány Karla Maye.⁵⁵ Druhým příkladem je tým HC Škoda Plzeň, který v roce 2009 provedl změnu svého vizuálního stylu, kde se do loga klubu dostala hlava náčelníka. Klub tak učinil s odkazem na osvobození Plzně na konci druhé světové války 2. pěší divizí americké armády, která má právě tento symbol ve znaku. Novému znaku byla také podřízena klubová identita.⁵⁶ Ta ovšem již nevycházela tolik ze symboliky americké armády, ale z kulturní apropriace. Maskotem klubu se stal totiž šaman, jehož úlohou bylo během zápasů konat rituály. Vedení klubu novou identitu obhájilo spojením s dějinami města, ale také pozitivním výkladem kulturní výpůjčky. Jako ospravedlnění také sloužilo povolení americké armády k užívání symbolu. To je ovšem s ohledem na její úlohu v konfliktech a obecně ve vztahu k původním obyvatelům značně problematické.⁵⁷

Memoriál generála G. A. Custer, zmíněný v úvodu tohoto textu, představuje typický produkt českého kontextu. Z webových stránek akce se dozvíme, že se vlastně jedná o romantickou akci věnovanou osobě amerického generála, který nešťastně padl v bitvě. Jeho příběh je zde doplněn blíže nespecifikovanými „ukázkami indiánů“.⁵⁸ Byť se na první pohled může zdát, že je memoriál pokusem o tzv. reenacting historických událostí, celá akce je spíše westernovou show v původním slova smyslu. Nejproblematictější moment představuje ovšem nekritické přijímání role tzv. sedmé kavalerie (7. jízdního pluku) v dějinách. To ve srovnání s nedávnými kroky amerického ministerstva obrany a přehodnocování dějin

⁵⁵ Gabriela Purkytová se ve své diplomové práci věnuje otázce kulturní apropriace v oblasti marketingu a sportovních klubů. Obrátila se rovněž na zástupce uvedené firmy a sportovního klubu, kteří s ní následně komunikovali. G. PURKYTOVÁ, *Obraz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře*, s. 30–31.

⁵⁶ G. PURKYTOVÁ, *Obraz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře*, s. 68–69.

⁵⁷ G. PURKYTOVÁ, *Obraz amerických indiánů v americké a evropské (české) kultuře*, s. 80–81.

⁵⁸ MEMORIÁL GENERÁLA G. A. CUSTERA, *Program*, <https://www.custer.cz/> (náhled 27. 10. 2024).

USA působí přinejmenším bizarně. Stejně jako v případě kolonialismu obecně je i problematika osudu amerických obyvatel vnímána stále jako něco, co se nás netýká.

Závěr

Obraz původních obyvatel Severní Ameriky prošel během dvou staletí různými proměnami. Ve Spojených státech ušel cestu od jejich zobrazování jakožto agresivních bezvěrců k ušlechtilým divochům, jejichž národy pomalu mizí. Změny zde reagovaly nejprve na proces kolonizace, kdy bylo v rámci ospravedlnění násilných kroků potřeba z indigenních obyvatel udělat zlého nepřítele. Poté, co byla přítomnost původních obyvatel v americké společnosti degradována na život ve vytyčených rezervacích, začal vznikat narativ ušlechtilých divochů, kteří se nebyli schopni adaptovat na moderní dobu. Americká potřeba odlišit vlastní identitu od starého kontinentu přišla s dalším využitím původních obyvatel právě jako odlišujícího prvku. Násilné uzmutí indigenní kultury se projevilo nejen v její jednostranné muzejní reprezentaci, ale také v podobě různých apropriací v rámci názvů sportovních týmů, univerzit nebo komerčních subjektů.

V evropském a českém prostředí byl obraz původních obyvatel přejímán z amerického prostředí, přičemž převládaly archetypy ušlechtilého divocha a mizící civilizace. Evropa se přitom skrze své romantické představy snaží vzdát jakýchkoli vazeb na problematiku části dějin spojených s kolonizací Ameriky. Kvůli tomu se pak v evropském prostředí často objevuje obhajoba kulturních apropriací jakožto projevů úcty daným kulturám. České prostředí nepředstavuje v tomto směru žádnou výjimku. Stejně jako v obecné otázce kolonialismu jsou české země rezistentní vůči jakékoli diskusi nebo změnám pohledu na danou problematiku. *Memoriál generála G. A. Custer*, pořádaný hercem Václavem Vydrou, je jen doklad toho, že Česká republika představuje jakýsi skanzen starých romantických časů, který se rozhodně nechce vydat cestou konfrontace s problematickou realitou.